

Bygdemagasinet

NR 34 DESEMBER 1997

INNHOOLD

- Formannen har ordet **1**
Kulturminneåret 1997 (Odd H. Sandlund) **2**
Oldtidsmarsjen 1997 (Odd Arne Svendsrud) **4**
Skatteberegning i 1837 (Odd H. Sandlund) **9**
Jubileum i Kornmagasinet (Odd H. Sandlund) **10**
Alterbildet i det "gamle" gravkapellet (Odd H. Sandlund) **11**
Riving av Røyken kirke (Odd Arne Svendsrud) **12**
Anno 1913: Livlig på Røken Jernbanestation (Ole Sønju) **13**
Metallsøking (Odd Arne Svendsrud) **14**
Sementmuseet, stand på Bygg Reis Deg (Odd Arne Svendsrud) **14**
Bevaring av kulturminner? Fokus på Slemmestad (Turid Sandvik) **15**
Ka'l på Grini (Björg Ølstad) **23**
Skilting av Oldtidsveien (Odd Arne Svendsrud) **24**
Tepper, farger, mønster (Anne-Berit Bauer) **25**
Premiekonkurranse nr 33 **26**
Premiekonkurranse nr 34 **27**
Lokalhistorieprosjekt om Slemmestad (elever ved Røyken v.g.) **28**

Omslagsbildet: Portnerboligen og uthuset, Odden, Slemmestad

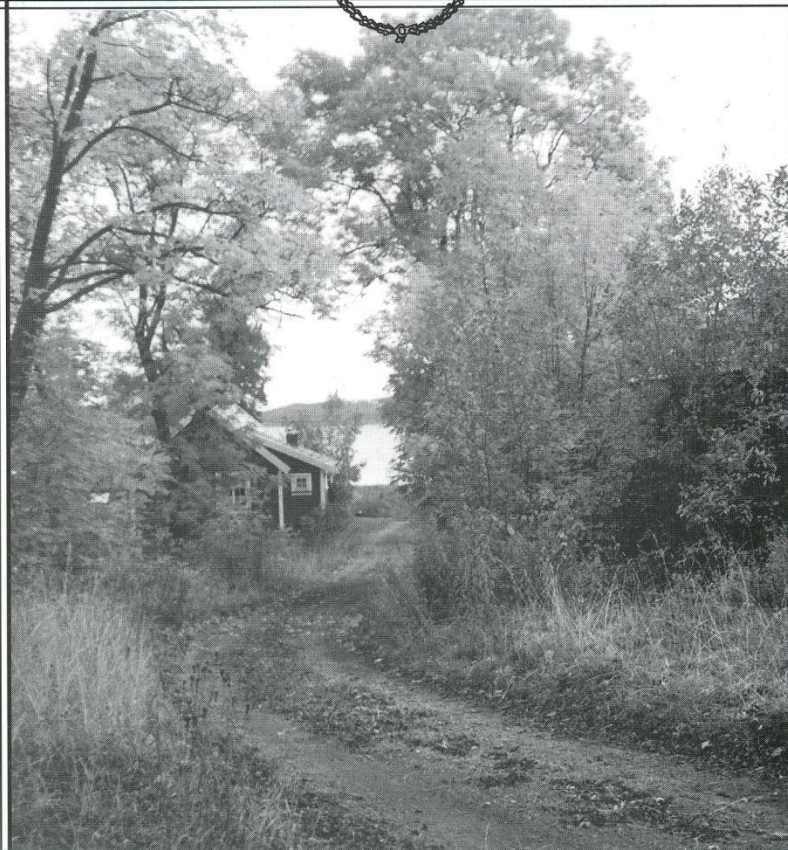
Bygdemagasinet's redaksjon
Turid Sandvik, tlf. 31 28 38 66
Odd Arne Svendsrud, tlf. 31 28 16 80
Jan Lien, tlf. 31 28 48 58

Sats/utforming: Røyken grafisk, Jan Hugo Strand

RØYKEN HISTORIELAG

Bygdemagasinet

NR 34 DESEMBER 1997

Formannen har ordet

ÅRET
1997
GÅR MOT
SIN
SLUTT.

Foruten at
året vil bli
husket som
Kulturmin-
neåret,
med arran-
gering av
kulturmin-

nestafett og andre begivenheter, vil vi i Røyken Historielag minnes det året da Oldtidsmarsjen gikk av stabelen for 10.gang. Velsignet med et herlig høstvær, ble marsjen også i år en suksess, med nesten 150 deltagere. Videre ble 10-årsdagen for overtagelse av Kornmagasinet feiret med en enkel tilstelning i mai måned.

Et interimstyre for Hernestangen arbeider med å danne en stiftelse med formål å utarbeide retningslinjer for fremtidig drift av Hernestangen. Historielaget

har laget en plan for vedlikeholdsarbeider på bygningene, det viktigste håper en å kunne utføre før vinteren setter inn for alvor.

Laget har i løpet av året mottatt to betydelige pengegaver, noe som gjør oss i stand til bedre å ivareta de bygninger og gjenstander som vi rår over. Det foreligger konkrete planer om dataregistrering av disse.

Medlemstallet er stadig økende, og vi ønsker selvfølgelig alle interesserte hjertelig velkommen i laget. De som ønsker å delta i noen av de aktivitetene laget bedriver, eller har ideer til nye aktiviteter, bes ta kontakt med styret.

Røyken Historielag benytter også anledningen til å gratulere Blåhella Kystsamlings med innvielsen som fant sted i september.

Vi håper at dere også i denne utgaven av Bygdemagasinet vil finne glede av det stoff som den utrettelige redaksjonsgruppen har samlet. Videre oppfordrer vi alle som måtte ha noe å bidra med, enten til årbok eller bygdemagasin, om å la høre fra seg.

Røyken, oktober 1997

BJØRN FOSSNES

Vi trenger lagringsplass!

Da våre lokaliteter til oppbevaring / istandsetting av mottatte gjenstander til vår bygdesamling ikke lenger strekker til, trenger vi snarest mer rom for dette. En tom låve-/eller uthusbygning i kommunen vil være et kjærkomment "leieobjekt" til dette formål. Hvis noen vet om noe, vennligst kontakt undertegnede.

Med hilsen, for museumskomitéen

DAGFINN INGEBRETSSEN

(Tlf. J: 22097500, P: 31282573)

Kulturminneåret 1997

For 2. gang deltok Røyken historielag i det europeiske kulturminnearrangement. (Jfr. artikkel i Bygdemagasinet nr. 33.)

I år var programmet noe anderledes, det skulle skje i forbindelse med en landsomfattende stafett og hver kommune kunne selv bestemme hvilket kulturminne skulle inngå her. Røyken og Hurum Avis grep fatt i ideen og i en artikkel den 5. februar utlyste avisen en

konkurranse over 5 objekter det skulle stemmes over.

Følgende kulturminner i Røyken ble foreslått:

Oldtidsveien Gullaug - Slemmestad,
Kvadraturen i Slemmestad,
Krana i Steinbruddet på Hekleberg,
Ventskuret på Killingholmen,
Isskjæring, - dammene fra «istiden».

Det ble opp til avisens lesere å gi sin

Livrékledd Ida Plavnik var kusk på den ene ekvipasjen. Ordfører Martinsen med «skalk» på hodet er passasjer. Foto: Randi Sandlund.

Blant passasjerene på «Christiane» var Lillemor og Bernt Svendsen. Foto: Randi Sandlund.

stemme til det beste kulturminne og her seiret Oldtidsveien knepent.

Søndag 24. august skulle dokumentet som omtaler det seirende forslag overleveres og dette skjedde i historielagets regi og med ordfører Terje Martinsen som leder.

Galeasen Christiane av Drammen var utpekt som byens kulturminne og med ca. 40 medlemmer av Fortidsminneforeningen ombord ankom skuten til Hyggen kai ved 16-tiden denne dagen. Tidligere på dagen var Hurums bidrag i stafetten hentet inn.

For Røykens vedkommende skjedde overleveringen med en viss festivitas, og for anledningen stilte Ida Plavnik, Nedre

Hajum gård med 2 ekvipasjer. Kalesjevogner forspent flotte hester og kusker i livré og flosshatt. Turen startet på Hyggen gård og i vognene satt ordføreren og representanter fra kulturetaten og historielaget. Med hyggelig hilsen leverte ordføreren Røykens dokument til Eli Sofie Thorne fra Fortidsminneforeningen – dessverre var det få tilskuere ved Hyggen kai denne dagen, slik transport og anløp av en gammel galeas skjer ikke hver dag. Søndag 21. september var selve kulturminnedagen og på denne dagen foregikk «Oldtidsmarsjen» i Røyken for 10. gang.

ODD H. SANDLUND

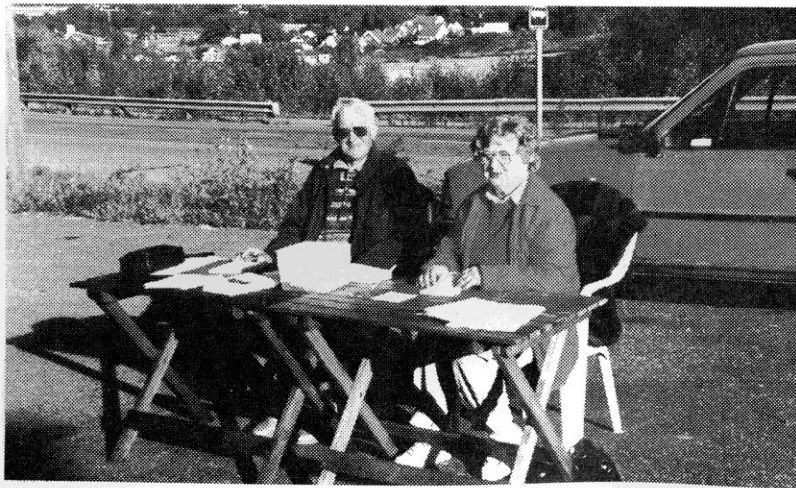
Oltidsmarsjen 1997

Søndag 21. september 1997 ble Oltidsmarsjen arrangert for 10. (og siste?) gang. Været var ideelt og fram-møtet var bra, det var ialt 143 deltakere. Til forskjell fra tidligere år var det nå plassert guider på en del interessante steder langs ruten. Tidligere hadde guidene gått ruten sammen med hver sin flokk av deltakere.

Oltidsmarsjen starter med en tøff motbakke opp Gullaugkleivene, men utsikten fra veien er så flott at oppstigningen likevel ikke kjennes altfor ille. Tidligere gikk Gullaugkleiva helt ned til fjorden, og helt fra til 1950-årene ble veien brukt som vintervei over isen til Bragernes. Like etter oppstigningen var det tidligere et serveringssted ved Kovestad. Der kunne slitne kjørekarer og andre få seg en liten hvil og kanskje en styrketår. Serveringsstedet ble nedlagt da den nye veien kom rundt århundreskiftet.

Ved Dauerubekken passerer grensen mellom Lier og Røyken. Den går langs bekken mesteparten av veien med unntak av at den gjør en bue slik at gården Hval, som egentlig ligger på Lier-siden, også hører til Røyken. Dette skal ifølge et sagn skyldes et hundebitt. Odd Sandlund i Historielaget har forsket på dette uten å finne noe som bekrefter det.

Veien passerer gårdene Karlsrud, Myre og Spikkestad, og kommer fra til tettstedet på Spikkestad. Drammensbanen ble åpnet i 1872. På Røyken ble det opprettet stasjon fra begynnelsen, men først i 1885 ble det jernbanestasjon på Spikkestad. Det var noen grunneiere som slo seg sammen og betalte jernbanen for å opprette stasjon. Idag er Spikkestad endestasjon for Spikkestadbanen, likevel er ca. 1,5 km. av det gamle sporet beholdt som industrispor. Det ble brukt til opplastning av sprengstoff fram til

Start ved Gullaug

Ved Dauerubekken

1.1.1994. I 1897 ble det opprettet et teglverk her, som la grunnlaget for tettstedet. Det ble revet i 1974. Senere kom det ny industri hit, og den meste kjente bedriften her nå er kanskje Elopak som lager melkekartonger. Den var opprinnelig planlagt å skulle ligge i Hurum, men av forskjellige grunner ble den flyttet til Røyken. Idag får den mesteparten av råvirket (bjørkeved) fra Finland.

På veien videre mot Askestad sto Hjulmakerstua, som også var serveringssted. Samme huset har også vært skolestue fra 1860 til 1875, etter at det var blitt fastskole i bygda. I 1875 ble Båhus gård kjøpt inn og det ble bygget nytt skolehus der. Askestad er for øvrig en av de få gårdene i Røyken som driver med melkeproduksjon (andre er bl.a. Frøtvedt og Syltingli).

På Biten, fremdeles på veien mot Askestad, passerer et gravfelt på begge sider av veien. Gravhaugene på høyre side (litt inne i skogen) er godt synlige. På andre siden er de delvis borte på grunn av pløying i dette århundret. Da det skulle legges vannledning til Frogn, ville

kommunen legge denne tvers gjennom feltet. Oldsakssamlingens folk nedla imidlertid forbud, og ledningen ble da lagt i en sløyfe utenom.

Ellers er gravhauger godt representert langs Oltidsveien. De ble gjerne plassert langs ferdselsveien for at de skulle være godt synlige for alle. I hele Røyken er det registrert mellom 200 og 250 gravhauger.

Etter at Askestad-gårdene er passert fortsetter Oltidsveien ned til Transetveien. Her ser det ut som den slutter, men den gamle veien gikk videre langs det som nå er delvis oppdyrket. For å følge den gamle veitrasse må en gå langs åkerkanter og også over dyrket mark.

Veien passerer så Vestre og Østre Grini. På Østre Grini kunne deltakerne i Oltidsmarsjen kjøpe kaffe og kaker. Navnet Grini kommer forøvrig av eldre *Gran* og *vin*. Endelsen *vin* er en vanlig endelse i gårdsnavn og betyr noe slikt som naturlig eng/beite.

Østre Grini er et gammelt tingsted fra tidlig på 1700-tallet. Det var også gjestgiveri og skysstasjon. I 1826 ble det bygd stort hus for gjestgiveriet med 3 store

Østre Grini

saler, 2 kjøkkener og 17 rom. Da formannskapslovene kom i 1837, holdt formannskap og herredsstyre møter her fra dette året og framover. Huset ble dessverre revet i 1896, men det er senere bygd opp igjen i samme stil som det opprinnelige. Ved gården ligger en stor gravhaug nord for husene.

Veien opp til Prestegården og kirken er en hulvei som er blitt slitt ned til den formen den har av lang tids ferdsel. Prestegården i Røyken heter egentlig Solberg, og det antas at det var et kultsted her engang. Den var prestegård fra 1100-1200-tallet. Like ved veien står her en minnestøtte over falne 1940-45.

Hulvei nær kirken

Røyken kirke

Røyken kirke er fra Middelalderen. Det har vært kirkested her fra 1100-1200-tallet. Det er dokumentert at biskopen var på besøk her i 1229, og dette kan ha vært innvielsen, men dette vet vi ikke sikkert. Kirken ble tidligere benevnt Røyken kirke i Myrahvarv herad, som da må vise til det tidligere navnet på bygda. Ifølge Røykenboka skal Myrahvarv bety "en hvelvet skråning i terrenget, eller et sted, et hjørne med avsides beliggenhet". Bygdenavnet var altså opprinnelig Myrahvarv, men dette navnet ble etter hvert fortrengt av kirkenavnet. Navnet Røyken kommer av ordet rauk og vin. Rauk betyr vel nærmest en høyde i terrenget, og vin betyr altså naturlig eng/beite. Raukvin skal ha vært navnet på en av de eldste gårdene i bygda, og denne må da ha ligget i området rundt Røyken stasjon og kirken, og Klokkergården skal være en del av denne gården. Den store haugen ved Klokkergården kan altså være den høiden som, sammen med engslettene rundt, har gitt navnet på bygda.

Veien fortsetter langs Kjekstadveien og Klokkerjordet og langs en gangvei under jernbanen, passerer deretter i utkanten av tettbebyggelsen på Røyken. Deretter passerer gården Vang. Dette er en sentralt beliggende gård nær kirken, og den har etter alt å dømme en meget høy alder.

På Vang ligger også et gammelt rettersted like ved veien. Den siste kjente henrettelsen her fant sted 15. desember 1739. Det var Anne Knutsdotter som natten til 14.9.1737 hadde drept den sovende Ole Sivertsen Klemetsrud og stjålet 10-12 daler. Etter henrettelsen ble liket lagt på steile og hjul, og hodet satt på en stake. Dette ble gjort tett inntil veien, slik at alle skulle se det og meningen var at det skulle tjene til skrekk og advarsel til andre. Dette stedet er jo også godt synlig i området rundt omkring. Det sies ellers at slike henrettelser på den tiden var en attraksjon som samlet mange mennesker, både voksne og barn blir det sagt.

På grunnen til gården Syltingli ligger en jettegryte litt til høyre for veien. Den har vel blitt til i istiden ved at en stein har

ligget under isen som har beveget seg slik at steinen har rotert og skurt på underlaget. Syltingli er også en meget gammel gård, nevnt i erkebisp Øisteins jordebok. Røyken kirke hadde da part i gården. Syltingli kommer ellers av eldre Sæltinga-lid, et navn som det er gitt flere mulige forklaringer på. Gjennom tunet på gården går det en skjellsandgang. Disse skjellene er fra havdyr, og viser at havet en gang har nådd hit. Det har vært så rikelig med slik skjellsand at det ikke har vært nødvendig å kjøpe skjellsand til hønene her. På gården er det for øvrig mer enn 40 små gravhauger.

Gården Gjellum var i 1716 hovedkvarter for 1. Sønnenfjeldske dragonregiment, under ledelse av generaløyntant Jens Maltesen Sehested. Det var under Karl XII's infall i Norge. Regimentet hadde hovedkvarter i dalbunnen mot gården. Karl XII's innfall ble som kjent mislykket. I Røykenboka er det en fyldig beskrivelse av disse hendelsene, med bl.a. opplysning om Røykens innstats i krigen som soldater.

Tjærebrenning

På høyden ved Hajum gård ligger flere gravhauger. Navnet Hajum kommer av Hå, som betyr høy, og heim. Garden ligger da også høyt i terrenget. Den er først omtalt rundt år 1400.

Gravfelt på Bø

Skatteberegning i 1837. Kommunebudsjett for året 1838

Med mere enn 20 års erfaring fra Røyken Ligningskontor kan det være artig å se hvordan en kom frem til skattepliktig beløp i tidligere tider. I 1837 fikk vi loven om kommunalt selvstyre og kommunestyret måtte selv sørge for dekning for kommunens utgifter. En gruppe innen historielaget «studerer» kommunestyrets referatprotokoll og fra et formannskapsmøte i 1837 hitsettes:

«Aar 1837 den 14de September samledes Formændene i Røgens Præstegaard. Alle vare nærværende. Fra Amtet var et Brev, dateret 1ste September d.Aa., ankommet til Formandskabet. Amtet melder i denne Skrivelse, at da Amtskassen fra Næste Aars Begyndelse ikke staaer i Forskud for de Udgifter, der vedkomme de særskilte Kommuneanliggender, og saaledes ingen Anvisning for disse gennem Amtet kan ventes, saa bliver det fornødent at Formandskabet snarest muligt træder sammen, for at bestemme hvilken Summa der bliver at udligne paa Formandskabsdistriktet.

I denne Anledning overlagde nu Formændene indbyrdes hvor stor Sum der bør udlignes paa Røgens Kommune og antog man eenstemmigen at Summen for 1838 bør ansettes til 141 Spd 48 s., da Præstegjeldets Skyld er 707 Skylddaler, bliver der altsaa paa hver Skylddaler 24 Skilling. Krag Schnitler. G.Kiegstad. Amund Hechleberg. Peder Willingstad.»

Grunnlaget for skatteligningen i 1837 var de matrikulerte eiendommer i Røyken. Tar en for seg «Fortegnelsen over Jordebrugene og deres Matriculskyld for Aaret 1838» finner en 166 eiendommer med skyld over 1 skylddaler og 53 med en skyld mindre enn 1 daler. I matrikellisten er samlet skyld 707 daler og samtlige eiendommer dermed pålagt kommuneskatt. Høyeste matrikelskyld hvilte på Kjekstad gård, 26 daler, 3 ort og 20 skilling. Kommunsakatten utgjorde dermed 5 spesiedaler og 42 skilling.

ODD H. SANDLUND

Grodalen mølle og sag ligger ved brua over Grodalselva. Saga kom kanskje på 1500-tallet, da det begynte å bli vanlig med vannsager. Den er første gang nevnt i 1614. Kverna her er nevnt i registeret fra 1700-tallet. Den store mølla som ble bygd senere, var i drift til 1976.

På andre siden av den nye Røykenveien fortsetter Oltidsveien opp Fossumkleiva. Her har det vært et veiskille. Til venstre er det rester etter den gamle veitraseen videre til Asker og Oslo. På denne veien lå Stokkersmia som var den tidens «servicestasjon». Her fikk deltakerne i årets marsj demonstrert tjærebrenning på gammelt vis av Sverre Hulla.

Veien går gjennom gården Mellom-Bø. Her var det demonstrasjon av fremstilling av kniver ved Røyken Knivklubb. Deltakerne fikk servert den tradisjonelle ertesuppen.

Like etter gården går veien forbi gravhaugfeltet på Bø. Her ligger det omkring 25 registrerte gravhauger.

Oltidsveien går videre gjennom skogen og ned kleiva (hulvei) til Slemmestad ungdomsskole og derfra ned til sentrum av Slemmestad og sjøen. Tidligere fortsatte reisen videre til Kristiania med båt herfra. For deltakerne i Oltidsmarsjen sluttet turen ved Gamle Slemmestad Pub med utdeling av merker og salg av Historielagets skrifter. Her fikk også deltakerne (i hvert fall de som var fremme så tidlig) en oppvisning av leikarringen Huldra.

Det var 4 deltakere som hadde vært med og gått marsjen alle ti gangene. Som en påskjønnelse fikk disse et signert håndtegnet bilde med historisk motiv av Penny Hansen.

Oltidsmarajen 1997 gav et netto overskudd på kr. 4100 til Historielaget.

ODD ARNE SVENDSRUD

Jubileum i Kornmagasinet

Kornmagasinet i Røyken, en meget stor stabburliknende bygning, oppført i 1915, sto i 1980-åra for fall og var egentlig bare verdt en øvelse for brannvesenet. Men historielaget var av en annen mening, bygningen måtte da være bevaringsverdig. Etter mye om og men ble tomt og bygning overdratt til historielaget og restaureringsarbeidet tok til. En ting var den økonomiske innsatsen, en annen var den fysiske og her kunne manges navn nevnes. La meg i stedet nevne de fire som sto for selve ansvaret. Bjørn Brønner, Sverre Hella, Olaf Skryseth og Terje Martinsen, disse fortjener navns nevne. Av en eller annen medarbeider ble de kalt «Firerbanden», et skjellsnavn for det negative og nedbrytende, men det var i Kina og ikke her. Under Kornmagasinets tak for det aktive og det byggende, tror jeg de fire egentlig var godt fornøyd med oppnavnet. Selv

arbeidet de under mottoet: «Har vi tatt en viss mann på ryggen, så skal vi bære ham helt fram.» Og slik ble det også, etter mere enn 3600 dugnadstimer og mye slit og svette sto endelig kornmagasinet klart for innvielse den 14. juni 1987.

Det ble en stor dag for historielaget og de som utførte jobben. Innsatsen resulterte da også i at laget ble tildelt Røyken kommunes kulturpris i 1987.

Kornmagasinet har i de 10 år som har gått vært et populært møtested for mange ulike arrangementer, utstillinger og fester og ikke minst, museumslokale for historielagets samlinger. Den 14. juni 1997 ble 10-årsjubileet behørig feiret i huset og den populære «firerbanden» var selvsagt med. Jo-da, innsatsen for bevaringen av Kornmagasinet var vel verdt en fest, - men nye oppgaver venter for et aktivt historielag.

ODD H. SANDLUND

Sverre Hella, Terje Martinsen, Bjørn Brønner og Olaf Skryseth med et par gjenstander fra historielaget store samling. Foto: Odd H. Sandlund.

Alterbildet i det «gamle» gravkapellet

Gravkapellet på Røyken kirkegård, bygget i 1901, kunne vel ikke kalles gammelt, men bygningen var liten og slett vedlikeholdt og kravet om et nytt gravkapell meldte seg. I mange år var kapellet bare nytt som bårerum.

I 1925 hadde Oddmund Eindride Slåtto gitt en alterdekorasjon til kapellet, et maleri utført i olje på lerret i størrelse 3.10 x 4.20 m. med motivet «Kristi oppstandelse». Om maleriet forteller Anders Killingstad i Røyken-boka i 1928:

«Dekorasjonen gjør Røyken gravkapell til et av landets Vakreste» – Bygningen var opprinnelig beregnet for begravelser, den var utstyrt med benker og et lite harmonium sto også der. Så tidlig som i 1960-årene ble tanken om et nytt og mere tidsmessig bårerhus reist, men først i 1975 ble dette en realitet. Byggekomiteen fant ingen anvendelse for Slåtto's maleri i det nye bårerhuset, det ble bare tatt ned og foreløbig lagret på kirkeloftet.

At familien Slåtto var skuffet over dette er forståelig, Oddmund Eindride Slåtto var født i Røyken, meget anerkjent arkitekt som også syslet litt i malerkunsten. De mente alle at maleriet hadde fortjent en bedre skjebne enn lagring på et kirkeloft.

Og Barbro Slåtto, – O.E. Slåtto's niese, ville det anderledes. I 1997 tok hun kontakt med Penny og Bjørn Eric Hansen, de to hadde fått i stand det nystartede «Galleri Godshuset» i Røyken, og ved en utstilling her ble maleriet presentert for publikum. Men fortsatt var maleriet skjebne uvisst. Barbro Slåtto sammen med flere av Slåttofamilien fant nå ut at historielaget måtte være den rette til å ta hånd om maleriet. Hun er opptatt av lagets innsats i bevaringen av det gamle kornmagasinet i Røyken og håper at det der må være plass for det gamle maleriet. Ved en sammenkomst i kornmagasinet den 3. juli 1997 overdro hun maleriet til

Det gamle gravkapellet på Røyken kirkegård, revet i 1975. Odd Sandlund, foto i 1975.

Alterveggen i det gamle gravkapell, O.E. Slåtto's maleri. Odd Sandlund, foto i 1975.

historielagets samlinger. Men ikke bare denne ene gave: I TILLEGG EN SJEKK PÅ 50.000 KR. TIL LAGETS FREMTIDIGE ARBEIDER. En kan bli stum av mindre ... Barbro Slåtto avsluttet talen sin med disse ord: «Det er mye symbolikk i at veggmaleriet heretter skal finne seg i dette hus i Røyken som jeg kaller min hjembygd. Et kornmagasin vekker assosiasjoner til et nytt liv, i pakt med motivet vi finner i Eindrides maleri.»

En stor festkveld for Røyken historielag. Hjertelig takk, kjære Barbro.

Men det var gaver fra henne til flere den samme kveld: Et stipend til Penny og Bjørn Eric Hansen på 50.000 kroner til videre utdanning i kunstens tjeneste. Alt dette forteller om kjærlighet til sin hjembygd.

ODD H. SANDLUND.

Riving av Røyken kirke

På 1800-tallet ble mange gamle kirkebygninger revet, både steinkirker og andre, bl.a. mange stavkirker. Det kan i den forbindelse være av interesse at det også har vært fremsatt forslag om rivning av Røyken kirke. Kirken var under restaurering på slutten av 1850-tallet. På formannskapsmøte 6. april 1859 var det kommet inn et forslag fra Gunder Hyggen der han foreslår "at nedrive og ombygge Røgen Kirke istædet for den allerede besluttede Restauration". Formannskapet mente imidlertid at forslaget ikke kunne komme i betraktning siden restaureringen allerede var begynt. Dette ble også resultatet da forslaget kom opp i representantmøte 30. april 1859.

ODD ARNE SVENDSRUD

Anno 1913:

Livlig på Røyken Jernbanestation

Jernbanen gjennom Røyken ble åpnet for trafikk i året 1872. Men i dag er ikke banen hva den en gang var. Etter at Lieråsen tunnel ble tatt i bruk 3. juni 1973 er den gamle linjen fra Asker blitt en «blindtarm» som er kuttet på Spikkestad. Og på Røyken stasjon er det ikke lenger jernbanepersonale på tjeneste. Bygningene på stasjonen tjener etter hvert andre formål. F.eks. har Penny og Bjørn Eric Hansen kjøpt det gamle godshuset fra 1872 og bygd det om til galleri og kontor.

I forbindelse med ombygginger hører gjerne litt rydding med. Loftet på godshuset ble gjennom tidene blant annet nytt til arkivering av kvitteringer mv. Bjørn Eric Hansen har blant annet funnet en kartong med gamle fraktdokumenter som vi har sett nærmere på. Dette gjelder

f.eks. godsutkvitteringsprotokollene for årene 1913 og 1914. I disse er alt ankommet fraktgods til «Røyken Station» ført inn og mottaker av godset har kvittert for mottakelsen.

For å gi et lite innblikk i hvilke godsslag og -mengder det kunne dreie seg om av avhentet gods på en vanlig hverdag gjengir vi fra protokollen hva som ble utkvittert og hentet av fraktgods på stasjonen den 13. september i året 1913. Datoen er tilfeldig valgt, men den synes å representere et tilnærmet gjennomsnitt:

Som nevnt innledningsvis inneholder protokollen bare ankommet fraktgods. Ankommet ilgods samt alt sendt gods kommer i tillegg.

OLE SØNJU

Fra Station	Mottager	Godssort	Vekt	Frakt betalt av mottager Kr
Heggedal	Dr. Hjorth	3 dører } 1 Dør	150	1)
«	Hyggen	3 kl ml/?	50	1)
Kristiania	Røken Klædesfabr.	2 bl. strik	210	1,00
«	«	1 fs? farve } 1 ks «	100	0,50
«	K. Grini	1 bt. smør	20	0,20
«	Audvik?	1 bt. zink } 1 bt jern	40	0,20
Drammen	Best. Paulsen	1 ks. øl	20	0,20
«	Jul Kristiansen	8 vinduer } 6 dører	720	1)
«	«	1 lister } 5 beitski?		
«	Olaf Hyggen	3 rl. linol&pap	230	0,90
Kristiania	Dr. Hjort	6 ks. sten	800	3,04
«	Ludv. Haug	1 madras	60	0,30
«	«	1 ks. øl	50	1)
Heggedal	Dr. Hjorth	2 vinduer	100	1)
Drammen	Joh. Larsen	2 sk. rugmel	200	0,52
«	Kjekstad	3 sk. kalk	240	0,53
«	Hafchjold	1 fn pebrol?	-	1)
«	C. Nilsen Lund	30 tyflter bord	3000	4,20
«	Karl Andersen	2 vin? bal.	50	0,20

1) Frakten betalt av sender og fremgår ikke av utkvitteringsprotokollen.

Metallsøking

Historielaget har mottatt et skriv fra Riksantikvaren som gjelder kartlegging av metallsøkervirksomhet i områder med, eller med stort potensiale for, automatisk fredete kulturminner.

Riksantikvaren har i de senere år gjentatte ganger mottatt rapporter om metallsøking på, eller i nærheten av, automatisk fredede kulturminner. Det er i den forbindelse konstatert flere tilfeller av at kulturminner er skadet ved ulovlig graving. Det synes også som om oldsaker omsettes ulovlig i Norge og utlandet.

Etter lov om kulturminner er det forbud mot inngrep i fredet fast fornminne. Loven sier i § 3: "Ingen må - uten at det er lovlig etter § 8 - sette i gang tiltak som er egnet til å skade, ødelegge, grave ut, flytte, forandre, tildekke, skjule eller på annen måte utilbørlig skjemme fredet fast fornminne eller fremkalle fare for at dette kan skje."

Kulturminneloven lister opp detaljert hva som menes med fredede faste fornminner. De fleste faste fornminner fra oldtid og middelalder (inntil år 1537) er fredet. Det nevnes bl.a. boplasser, huler og hellere, hus- og kirketufter, steinbrudd, bygdeborg-er, steiner og fjell med bilder eller innskrifter (helleristninger), gravhauger og mye mer. I tillegg nevnes at ting fra samme tidsrom som det ikke er mulig å fastslå om det er noen eier til eller hvem som eier, automatisk statens eiendom. Det samme gjelder mynter fra før 1650.

Riksantikvaren ønsker å kartlegge omfanget av metallsøking i Norge, og ber om svar fra historielaget på følgende spørsmål:

1. Kjenner du/dere til at det brukes/er brukt metalldektorer av privatpersoner i lokalmiljøet? Hvis dette er tilfelle, er det folk med tilhørighet i området eller kommer de utenfra? Oppgi antall brukere hvis mulig.
2. Er laget/foreningen og/eller enkeltmedlemmer i besiddelse av en metall-søker?
3. I hvilke områder og til hvilket formål foretas det søk? Kjenner du/dere til at det har foregått metallsøking i områder med, eller med potensiale for, automatisk fredete kulturminner? Vennligst oppgi stedsnavn og type kulturminner.
4. Medførte metallsøkingen inngrep i kulturminnet? Kjenner du/dere til at det er gjort verdifulle funn med metallsøker? Hvis så, hva slags funn er det her snakk om.
5. Er dere noen gang tilbudt gjenstander/mynter som er antatt å være jordfunnet? Dersom dette er tilfellet, hva slags gjenstander er det snakk om?
6. Hvilken pris ble forlangt for gjenstanden(e)?

Opplysninger som har tilknytning til foranstående kan gis til historielaget som vil formidle opplysningene videre.

ODD ARNE SVENDSRUD

Sementmuseet, stand på Bygg Reis Deg

Etter invitasjon fra Bygg Reis Deg på Sjølyst hadde Sementmuseet og Geologisentret felles stand på denne messen. Invitasjonen kom fra adm. dir. Jan Erik Eriksen, tidligere direktør i Norcem. Standen ble befestet av 4 representanter fra Sementmuseet, fra Geologisentret av Hans Chr. Holtfodt og Nina Width. Det var interesse for standen. Bildet viser Cato Christoffersen og Ole Ingebretsen (fra Sementmuseets venner) på standen.

ODD ARNE SVENDSRUD

Bevaring av kulturminner? Fokus på Slemmestad

Kulturminneåret 1997 er snart forbi, et år preget av mange fagre ord og festtaler. Men har noe skjedd som vil endre prioriteringene når utbyggingsinteresser står mot bevaring av kulturminner? Det hevdes at 70 prosent av alle kulturminner er forsvunnet etter krigen, på grunn av press fra bolig- og industriutbygging, veibygging og jordbruk. Hva skjer i vår egen lille kommune, Røyken? La oss konsentrere oss om Odden - Nesset på Slemmestad, det området som Norcem etterlot og som siden er overtatt av sterke eiendomsinteressenter. Her er det planlagt en utbygging av 40 boliger. Beboere på Slemmestad har protestert mot at området skal bygges ut. Vi siterer fra et innlegg Wenche Curle skrev i Røyken og Hurum avis:

"Som det fremgår av planforslaget er området unikt med bevaringsverdige

bygninger og hageanlegg. For oss som hittil har hatt glede av å vandre her, er det som å høre fortiden viske oss i øret. Den lille biten fra Portnerboligen og frem til tennisplassen er helt spesiell. Her er man til fulle hensatt til forgangne tider, med bl.a. kjerrevei, et sjarmerende uthus og praktfulle gamle trær. Utsikten er vidunderlig, sjølukten pirrer deg i nesa, fuglesang og måkeskrik, ellers bare stillhet og ro. Slikt de fleste bare kan drømme om."

Omreguleringsplan for Nesset

Kommunens forslag til omreguleringsplan for Nesset har reist motstand fra både lokalmiljøet og Røyken historielag, på grunn av konflikt mellom verneinteresser og utbygging. Det er bygningsmiljøet og kulturlandskapet rundt Portnerboligen som står i fokus for debatten.

Odden Marina. Slaggsteinssøyle i forgrunnen

Det har vakt oppsikt at adkomstveien til det nye byggefeltet skal gå tvers igjen-
nom et gammelt uthus som er av laftet
tømmer og etter alt å dømme oppført i
1819 som stall og fjøs. Uthuset er regis-
trert i SEFRAK-registeret under løpenum-
mer 004, hvor det er anført at det danner
tun sammen med Portnerboligen.
Uthuset må i følge Historielaget betraktes
som verneverdig og bør bevares der det
nå står.

Kulturminner på "Gamle Slemmestad"

Det er også andre minner fra det gamle
fabrikkmiljøet som i følge Historielaget er
truet av adkomstvei og parkeringsplass.
Disse ble registrert av Røyken historielag
da de for et par år siden gikk sammen
med kommunen om å registrere kultur-
minner på "Gamle Slemmestad". Tid-
ligere var det bare bygninger som var
blitt registrert (det såkalte NORAK-
tidligere SEFRAK-registeret). Arbeids-
gruppa besto av kultursjef Heidi
Hesselberg Løken og reguleringsjef Alf
Rørbakk fra kommunen, og Harald
Melvold, Solveig Ingebretsen, Sverre
Bauer og Harald Lillelien fra Røyken his-
torielag. (Se også Bygdemagasinet
31/96.) Intensjonen var at kommunen
kunne bruke registeret aktivt i sitt planar-
beide og i reguleringssaker, og på den
måten forhindre at verdifulle kulturmin-
ner går tapt.

Portstolper med smijerns- porter

Allerede mens komitéen var i gang med
sin registrering, skjedde en episode som
kan illustrere den konflikten vi snakker
om. I forbindelse med at kommunen
starter arbeidet med å omregulere Nesset,
oversender komitéen ved Harald
Melvold et brev til reguleringsjefen med
en oversikt over tolv kulturminner som

de har registrert og fotografert, og som er
rester av den gamle jordbruksbe-
byggelsen og fabrikkdriften på stedet. I
brevet finner vi følgende kommentar:

"Nr 117 - portstolper med smijernsporter
- er dessverre blitt revet i forbindelse med
anlegg av ny vei ned til Oddeberget.
Dette er blitt meg fortalt av grave-
maskinkjøeren, som hevder ikke å ha
fått beskjed om å ta vare på dem."

Nå ligger altså den vakre gamle porten i
grunnen som fyllmasse, mens den med
litt omtanke kunne vært tatt vare på, flyt-
tet og gått inn i det nåværende miljøet
som et bindeledd til fortida, noe for
dagens mennesker å glede seg over.

Hvilken status har da en slik regis-
trering av kulturminner som Røyken
historielag har foretatt? Svaret er: Ingen
annen enn ren informasjon. Det er kun
kulturminner fra før 1537 som er automa-
tisk fredet. I noen tilfeller har kommunen
vedtatt bevaring av såkalte "nyere tids
kulturminner", som f.eks. krana i stein-
bruddet på Hekleberg. Registreringen
viser seg å ha liten verdi så snart det kom-
mer til en interessekonflikt mellom vern
og utbygging.

Ensidig fra Røyken historielag?

Reguleringsjef Alf Rørbakk i Røyken
kommune synes det er synd at Historie-
laget konsentrerer seg om ett hus i et
omfattende planarbeid som er resultat av
en årelang prosess hvor det også har
skjedd mye positivt til fordel for vernein-
teresser. At det vil skje en utbygging er
politisk vedtatt i den nye kommuneplan-
en fra 1996. Her er Nesset nemlig lagt ut
som boligområde. En reguleringsplan gir
bare mer detaljerte bestemmelser på et
område som i kommunens arealplan
allerede er disponert til et bestemt formål.

Kommunen har rett når de viser til at den
nye kommuneplanen som ble vedtatt i
mai 1996 (etter et samarbeid mellom
Arbeiderpartiet og Bygdelista), var en
bedring i forhold til høringsutkastet som
ble lagt fram ett år tidligere. Utbyggingen
er redusert og trukket tilbake i forhold til
kystlinja. I forslaget til omregulerings-
plan for Nesset er det flere eksisterende
boliger med hageanlegg som erklæres
bevaringsverdige. I tillegg til Portner-
boligen gjelder dette de to "direktørboli-
gene" Nesset og Casa Blanca, samt
Kjemikerboligen og Knussestua. Et bredt
belte ned mot sjøen, (nedenfor Nesset og
Casa Blanca) i tillegg til det gamle
hageanlegget ute på Odden (der det
engang sto en direktørbolig som nå er
revet), er regulert til spesialområde
friluftsførmål. Kommunen er nå meget
bevisst på å følge de rikspolitiske ret-
ningslinjene for Oslofjorden. Det
innebærer at byggegrensa mot sjøsiden
skal følge toppen av høydedraget, slik at
landskapet ikke endres sett fra sjøen.
Kommunen presiserer også i sitt forslag
til reguleringsplan:

"I dette området finnes det mange kultur-
minner som beskriver en svunnen og
interessant fortid. Disse bør vedlike-
holdes og tilrettelegges for publikum ved
å f.eks. samles fra utbyggingsområdene
til fremtidig grønstrukturområder
enten langs eksisterende stisystem innen-
for planlagte friluftsområder eller innen-
for fellesarealene."

Merknader til høringsutkastet om omregulering av Nesset

Etter at kommunen la fram hørings-
utkastet om omregulering av Nesset
21.02.97, er det kommet inn 19 merknad-
er, opplyser avdelingsarkitekt Ingrid
Buck i Røyken kommune. I disse merk-
nadene er det flere som er opptatt av
adkomsten til boligområdet (en forlen-
gelse av Bryggeveien), samt det forholdet
at adkomstveien til boligene og en park-
eringsplass til 12 biler som skal benyttes
av friluftsutøvere i området, vil berøre
miljøet ved Portnerboligen. Adkomst-
veien er tenkt ført tvers gjennom det
gamle uthuset, uten at dette er kom-
mentert i det nåværende høringsutkastet.

Bevaringsverdig: Kjemikerboligen

Høringsuttalelse fra Røyken Historielag

Det er spesielt disse forholdene Røyken historielag har påpekt i sin høringsuttalelse, hvor de viser til hvilken verdi dette spesielle området har:

“Denne delen av Nesset inneholder de siste rester av jordbrukslandskapet fra tiden før utviklingen av industrisamfunnet Slemmestad. Arealene på platået er gammel kulturmark. Stinastua, også kalt Portnerboligen og uthuset som står i nord-østre del av området er etter alt å dømme tidlig 1800-talls. Dette er av de eldste husene i hele Slemmestad og er restene av gårdsbruket som lå her. Bruket var lite og ble drevet i kombinasjon med fangst av sel og fiske i fjorden.

Som ellers i Slemmestad er det bebyggelsen fra perioden med livskraftig industriell utvikling som preger nordvestre del av reguleringsområdet. Industrisamfunnet og produktene som ble skapt i Slemmestad har bidratt til å gjøre både tettstedet og Røyken kommune kjent langt ut over landets grenser. Det må derfor ikke herske tvil om verneverdien til kulturminnene fra denne epoken i Slemmestads historie. Røyken Historielag slutter seg til regulering av denne del av bygningsmiljøet til spesialområde med formål bevaring etter plan- og bygningslovens § 25.6. Fontenen ved Portnerboligen er fra samme epoke og bes innlemmet i bevaringen av kulturlandskapet omtalt over.”

Adkomstveien er tenkt som en forlenget av Bryggeveien innover det flateste partiet og inn til kjernen av det fremtidige boligområdet. Historielaget fortolker situasjonen slik at veistandarden på Bryggeveien må oppgraderes, altså at man må øke bredden på veien med tre meter. Historielaget frykter at dette vil utløse vesentlige sprengningsarbeider, noe som blir landskapsmessig uheldig

Uthuset og fontenen

både for boligmiljøet Odden Marina og sett fra sentrum. De har vesentlige innvendinger til den foreslåtte veitraséen:

“Vi anser det uakseptabelt at bevaringsverdig bygningsmiljø og kulturlandskap omtalt foran splittes opp av veg- og parkeringsanlegg. Å lede trafikken gjennom dette området er etter vårt skjønn vanskelig forenlig med tilgrensende arealbruk som er spesialområde bevaring, spesialområde vegetasjon/landskapstrekk og fellesområde lek.”

Røyken Historielag berømmer kommunen for at de har foreslått å regulere til bevaring Portnerboligen, Direktørboligene, Kjemikerboligen og Arbeiderboligen (Knussestua). Men de ønsker å utvide det området som skal bevares, ved også å inkludere “hele kulturlandskapet (...) med de store asketrærne, fontenen, Portnerboligen, uthuset og eksisterende grusveg”. De ber om at den nåværende veien til Portnerboligen forbeholdes gående og syklende, og at parkeringsplassen sentralt i kulturlandskapet tas ut av planen.

Høringsuttalelse fra kulturvernnavdelinga i Buskerud fylke

Også kulturvernkonsulenten og fylkeskonservatoren i Buskerud fylke har levert en høringsuttalelse, hvor de ønsker å ivareta de samme hensyn som Historielaget:

“Vi har følgende konkrete kommentarer til verneverdige elementer innenfor reguleringsområdet. Den såkalte Portnerboligen er foreslått regulert til bevaring. Uthuset er derimot plassert midt i en foreslått vei. I den opprinnelige planen står det at uthuset kan rives hvis det settes opp igjen. Denne formuleringen er nå ikke tatt med. Vi ønsker primært at uthuset kan bli stående, men en flytting innenfor området kan også aksepteres. Flytting uten nedtaking bør kunne gjennomføres.

Ut fra kartet ser det også ut som to store og verdifulle asketrær, det ene har

vært styvnet, er plassert i den foreslåtte veien. Vi ber om at veien forskyves noe slik at disse trærne kan bli stående, da vi vurderer dem som en viktig del av helheten.

Vi ser det videre som viktig at ny bebyggelse nær direktørboligene får en utforming og blir plassert slik at de to funkisbygningenes verneverdi ikke blir redusert.”

Historielaget har som alternativ til den foreslåtte adkomstveien bedt kommunen vurdere en trasé fra innerkant av parkeringsplassen ved Folkets Hus og på fjellhylla østover. I kommunen sies det at denne traséen ikke er en så naturlig vei i terrenget som den kan synes som, men at det må sprenges og fylles ut, pluss at man må krysse Kyststien. Kommunen er imidlertid, på bakgrunn av de innkomne merknadene både fra Historielaget og fra beboere, villig til å vurdere dette alternativet en gang til.

Portnerboligen. Uthuset og asketrærne i bakgrunnen

Videre saksgang

Reguleringsplanen for Nesset har nå vært ute til første gangs høring. Som nevnt er det kommet 19 merknader til forslaget. Disse skal nå kommenteres og vurderes av kommunen. Kommunen vil ta stilling til om det kan være snakk om vesentlige eller mindre vesentlige endringer til planen. Dersom kommunen finner at de vil foreta vesentlige endringer, må planen ut på en ny høringsrunde. Hvis ikke, blir den lagt fram for politikerne for andre gangs behandling. Den politiske behandlingen starter hos Planutvalget (det tidligere Bygningsrådet). De vil så eventuelt anbefale planen overfor kommunestyret, som fatter endelig vedtak.

Grunneieren - Norex Group

Historien når det gjelder eierskap er kort fortalt følgende: I 1968 ble sementindustrien i Norge fusjonert. Christiania Portland Cement på Slemmestad gikk inn i det nye storselskapet Norcem. Siden

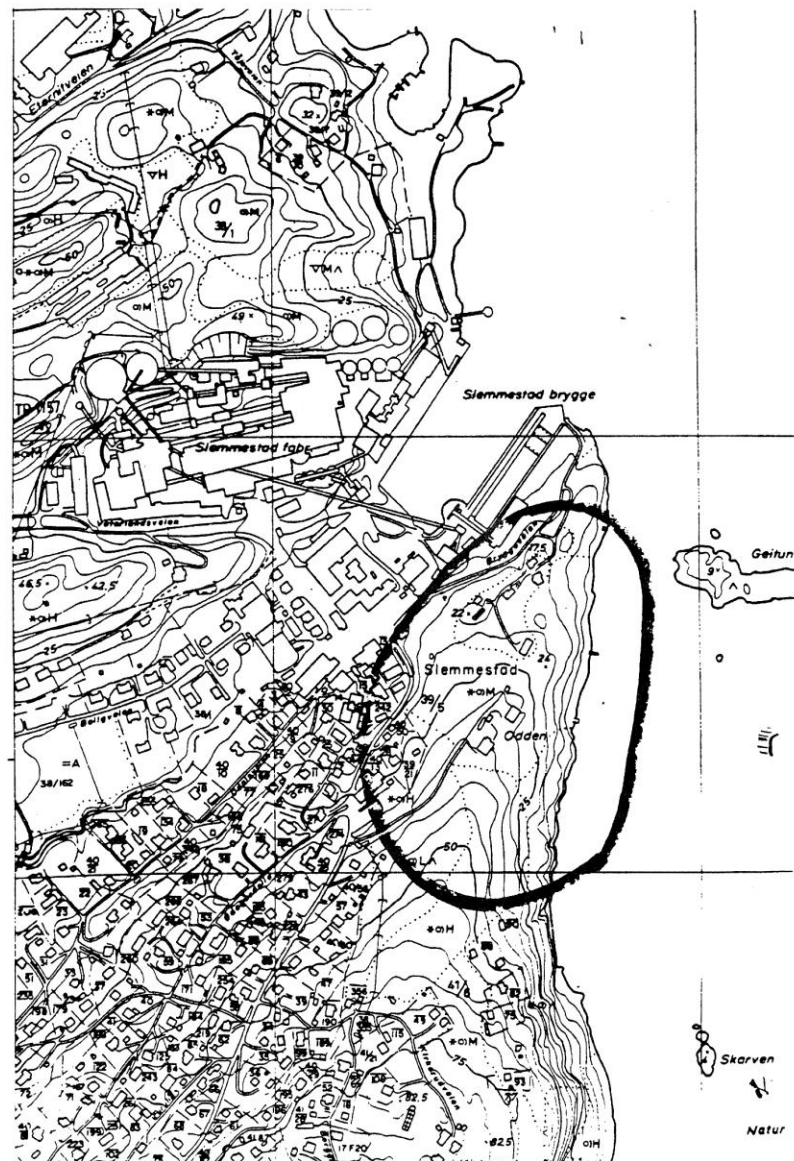
fusjonerte Norcem med Aker. Da ledelsen i Norcem la ned fabrikkområdet og kalte det Slemmestad Eiendom. De solgte deler av området til en entreprenør som sto for utbyggingen av boligområdet Odden Marina. I april i år solgte Slemmestad eiendom andre deler av området til Norex Group. I Røyken og Hurum avis 12. september 1997 kan vi lese at Norex har storstilte planer for området, i form av boligutbygging i Heimannsåsen, Nesset og Bjerkås, ny industrietablering og utvikling av gamle Slemmestad sentrum.

Vern og utbygging

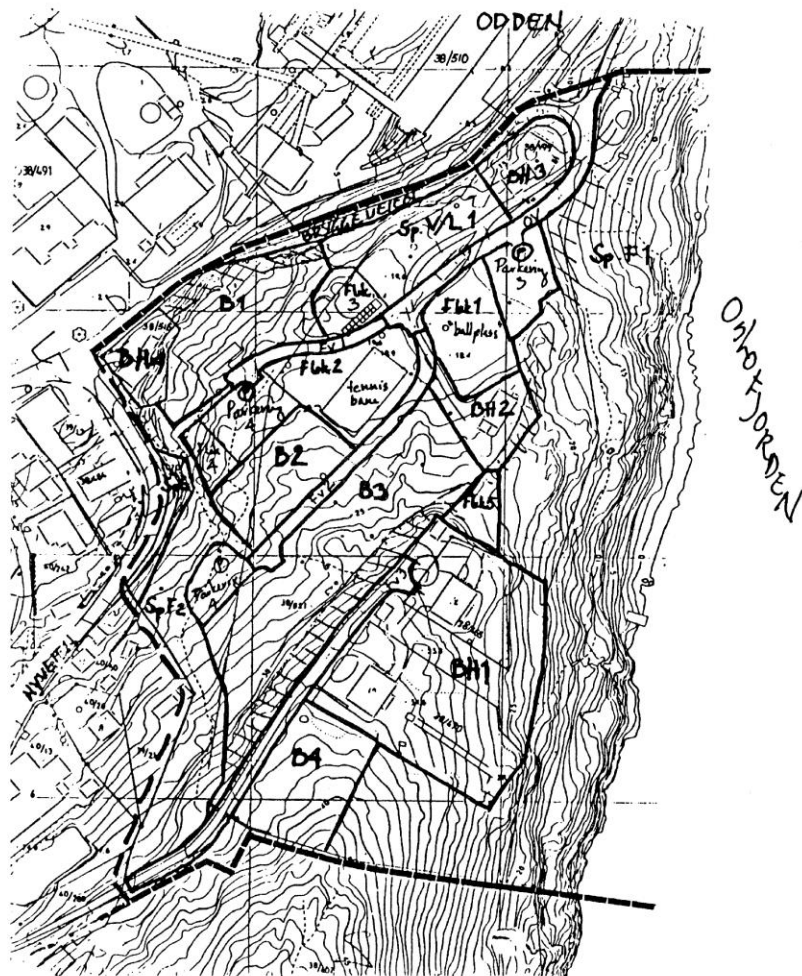
Reguleringssjef Rørbakk ønsker å poengtere at kommunen ikke er noen part i saken, verken for eller mot utbygging, men at de er bundet av tidligere politiske vedtak. I alle plansammenhenger er det interesse motsetninger. Noen ganger vinner bevaringsinteressene fram, og noen ganger må de vike. Når det

Skal bevares: Gammelt hageanlegg tilhørende direktørboligen (nå revet)

Kart over Odden, Slemmestad

Reguleringsplan for Nesset

Byggeområder: Boliger, leiligheter, rekkehus B1-4

Offentlige trafikkområder: Kjøreveg OV

Spesialområder: Bevaring av bygning- og hageanlegg BH 1-4. Friluftsområder Sp.F 1-4.

Naturminne geologi Sp.G. Bevaring vegetasjon/landskapstrekk Sp.V/L.

Fellesområder: Felles adkomstveg Fv 1-3. Felles lekrområde F1 1-3. Felles parkeringsområde Fp.

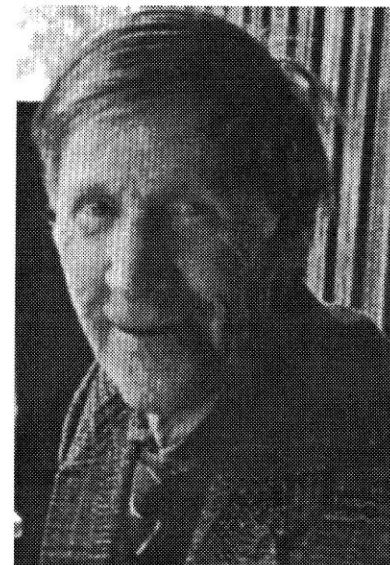
Ka'l på Grini.

Karl Birger Nilsen, f. 7. september 1909 erklærte som sin siste vilje: "det overskytende beløp som blir igjen når alle omkostninger er dekket skal tilfalle Røyken Historielag".

Røyken historielag vil takke for kr. 37500,- til lagets arbeid, og håper med dette å formidle til leserne en historie om en liten og alltid blid Røykenbøring - Karl Birger Nilsen.

Karl kom til gården Østre Grini 1. mai i 1929. Han var født i Oslo, bodde en tid på Hønefoss, kom til Grini som gårdsarbeider. Hele sitt liv var Karl opptatt av: Hvem er mine foreldre? Dette fikk han aldri svar på.

På gården bestod arbeidet av dyrestell i fjøs og stall, arbeid på jordene og med datidens møkkakjøring. Karl var svært interessert i og flink med dyr, enten det var katter, kuer, hester eller okser. En tid drev gården med kjøttproduksjon. Oksene som skulle slaktes kunne få en anselig vekt, opptil 1000 kg. Når slaktebilen kom, da måtte Karl trå til - han kjente dyra og dyra kjente han. Karl hadde et ekstra håndlag med dem, slik at alt kunne gå

rolig for seg. I fjøset kunne han være seint og tidlig, klokka kunne bli både ett og to om natta. Melka ble i en periode levert til en kjøpmann i Drammen. Karl stilte på Røyken stasjon kl. 06.45, melka skulle

→ gjelder Nesset, er det mange interesser som gjør seg gjeldende. Det blir å foreta en avveining mellom dem. For tiden er kommunen engasjert på et annet område som har med bevaring av kulturminner å gjøre. Det jobbes aktivt for å forhindre gjenfylling av noen av de gamle isdammene.

TURID SANDVIK

Kilder:

"Reguleringsplan "Nesset"" (Brev fra Historielagets komité for registrering av kulturminner, ved Harald Melvold, 12.07.96)

"Omregulering av del av Nesset - offentlig ettersyn og høring" (Røyken

kommune, teknisk etat 21.02.97)

"Omregulering av del av Nesset" (Høringsuttalelse fra Røyken Historielag 19.03.97)

"Nesset, Slemmestad, Røyken kommune. Omregulering av del av Nesset" (Høringsuttalelse fra Kulturadministrasjonen, Buskerud fylke, 21.02.97)

Opplysninger fra reguleringsjef Alf Rørbakk og avdelingsarkitekt Ingrid Buck i Røyken kommune (november 1997)

Røyken kommune. Kommuneplan 1996 - 2010. Arealdelen.

Røyken og Hurum avis, 12.09.97 (om Norex Group)

sendes med det toget. Senere ble melka levert på Røyken meieri. Da hendte det nok at Karl kunne være mindre presis.

Gårdstriften var lite mekanisert før og under krigen, men på Grini fikk de forholdsvis tidlig en Fordson, med jernhjul og håndsveiv. Denne doningen synes Karl var grei å håndtere, men da det kom en "gråtass" til gårds, da meldte'n Ka'l pass!

Karl hadde nok ikke fått den opplæring i lesing og skriving som han kanskje burde og hadde krav på, også på den tida. Men Karl fulgte med i det som gikk fore ved å prate med naboer, folk på stasjon, i banken, i butikken, på meieri og med drosjesjåførene.

Alle kjente'n Ka'l på Grini

Karl var en betrodd medarbeider. Melkeoppgjøret ble dengang utbetalt i kontanter. Karl undertegnet på vegne av bonden sjøl, han skrev navnet sitt, men noe skjønskrift var det nok ikke.

De som kjente Karl sa at han var ærlig som en fjellvegg. Han var stolt, lojal og trofast mot sin arbeidsgiver og familien på Østre Grini. Karl var i tillegg en omsorgsfull og omtenkfull person - omsorgen brukte han på dyra. Men de som møtte han, og kjente Karl i Røykenbygda, de følte nok også en glede i seg etter en prat med Karl. Aldri et

vondt ord sa han om noen eller noe, men hadde et uoppslitelig humør og en vennlighet som du kunne kjenne på når du møtte han.

Han likte nok best å snakke med kvinnfolka i nabolaget - og senere i Bokollektivet på Røyken sykehjem. Dette kommer fram i sangen som ble skrevet til hans 80 års dag:

"Damene du passer på, når de ut på tur vil gå. Finner du en liten pus, du gir den mat og hus."

Fra Karl var 75 år, bodde han på Fagertun og senere i Bokollektivet. Her likte han seg godt. Varmt hus, mat og klær ble ivaretatt for han. Men Karl likte seg best når han kunne jobbe - det være seg med oppvask eller lage de fineste håndarbeider. Det er nok flere i Røyken som har en gave fra Karl som et minne

Røyken historielag har ønsket å hedre Ka'l på Grini med ettermale om en gårdskar av den gamle sorten. Han likte seg best i blåbukse, blåjakke og gummistøvler - i arbeidstøy.

Denne lille blide mannen med et uoppslitelig humør, trofast arbeidskar, vennlig, aldri et vondt ord om noen, dyre- og menneskekjær.

Kanskje Inger Hagerup's dikt kan minne oss om Karl "vi har en liten søster, vi har en liten bror ..."?

BJØRG ØLSTAD

Skilting av Oldtidsveien

Etter at Oldtidsveien er blitt Røykens kulturminne, er det fra fylkets side bevilget kr 15.000 til skilting av veien. I tillegg til dette skal det bevilges kr 3.500 fra kommunen pluss tilsvarende fra fylket. Det er en gruppe som ser på saken, som foreløpig er under utredning. Det skal tas kontakt med grunneierne for å få tilatelse til oppsetting av skilt, og til gjennomgang. Det er meningen å skilte de samme stedene som er merket under Oldtidsmarsjen. Det skal settes opp skilt av samme type som ved Geologistien på Slemmestad.

ODD ARNE SVENDSRUD

Tepper, farging, mønster

Dette var tema på Historielagets medlemsmøte 13. november der Heidi Fossnes holdt foredrag og viste lysbilder fra sin reise i Tyrkia, og Kari Fønsteli snakket om farging av garn og mønster i Norge.

Heidi tok oss med på en fantastisk reise til fjellområdene i Anatolia (Tyrkia) hvor DOBAG-prosjektet foregår. DOBAG er forkortelsen for "Dogal Boya Arastirma ve Gelistirme Projesi" som betyr "Forsknings- og Utviklingsprosjekt for Naturfarging." Prosjektet gir nytt liv til gamle tradisjoner i et opprinnelig miljø. Grunnlaget for DOBAG-prosjektet var omfattende forskning på antikke tepper. De opprinnelige fargeplanter og -metoder ble gjenoppdaget. I fjellstrøk med ennå levende knytte- og mønstertradisjon startet prosjektet i 1981. Her skapes nå igjen tepper med fordums kvalitet.

Vi fikk se noe av hverdagen i en landsby der teppeproduksjon er et viktig livsgrunnlag. Her spinner gamle damer på hjemmelagde rokker. De har en fantastisk teknikk i følge Heidi. Farging av garn foregår på landsbytorget. Fargestoffene hentes fra naturen. F.eks. rød farge fra den ikke helt ukjente krapprotten. Garnet blir farget i klare, sterke farger. Det særegne ved disse fargene er at de holder seg utrolig godt over lang tid. Vi fikk vite hvordan veverskene setter sammen disse flotte fargene til de vakreste tepper. Det er verdt å merke seg at de ikke har noe mønster bak renningen slik som vi ofte er vant med. Disse damene har mønstrene i hodet og setter disse sammen til fantastiske fargespill. Ikke ett teppe ble helt likt et annet. Knytingen foregår i hjemmet og kombineres med kvinnenens øvrige gjøremål. DOBAG-tepper betales per knute og sikrer derved kvinnene et rettferdig oppgjør. Et teppe på 2 x 3 meter

kan ha 700.000 knuter og representere en knyttetid på hele 140 dagsverk. Heidi fremhevet den åttebladete rosen, som vi kan finne igjen i tekstiler verden over. Og her ga hun ordet til Kari Fønsteli som viste noen skisser fra norske tepper. Hun snakket litt om farging av garn. Det er tydelig at det har vært kommunikasjon mellom kulturene på et plan for mange, mange år siden, for vi finner igjen flere likheter. De gamle karde-, spinne- og renningsmetodene er de samme. Den røde fargen fra krapprot er også å finne, og den åttebladete rosen. - En interessant sammenligning ikke minst nå i våre dager der vi lever i et mangfoldig samfunn hvor vi daglig blir møtt med noe fra en fremmed kultur. Det kan være fint å ha i tankene at vi faktisk har en del felles gjennom våre gamle tradisjoner.

På vegne av de fremmøtte medlemmene takker jeg herved Heidi Fossnes og Kari Fønsteli for en givende kveld!

ANNE-BERIT BAUER

Premiekonkurranse nr. 33

Det var Odd H. Sandlund som hadde laget premiekonkurransen i forrige nummer og han har gitt oss følgende løsning:

"Gjenstanden er ett av dørbladene i "Det Kiilbech'ske gravkapellet" under sakristiet i Røyken kirke. (Bygget omkring år 1690, sogneprest Kiilbech 1679-1701.) Dørbladet er i dag på Drammen museum, utlånt derfra til den utstillingen historielaget deltok i høsten 1996. (Kulturminnedagen 15/9 96.)"

I boken "Røyken bygd før og nu" er det på side 176 tatt inn et bilde av dørbladet. (Fotografert fra begge sider og bildet er "sammenstilt" slik at dørens fulle bredde er vist.)"

Redaksjonen fikk inn tre svar (alle korrekte) på premiekonkurransen, fra henholdsvis Bjørn Brønner, Bente B. Ølstad og Erik Hagfors. Ved loddtrekning ble Bjørn Brønner den heldige vinner, og han får en premie i posten.

Noen problemstillinger fra Erik Hagfors

Erik Hagfors har sendt oss et fyldig svar, der han kommer med noen betraktninger omkring dørens opprinnelse og bruk, og vi har valgt å trykke hans brev i sin helhet.

"Døren som er avbildet skal opprinnelig være fra et gravkammer i Røyken Kirke. Døren befinner seg nå i Drammen Museum.

Jeg har tidligere sett døren på Drammen Museum, og nå som den er brukt i en konkurranse, fikk jeg lyst til å undersøke hvor døren kan ha stått.

Etter å ha lest alt tilgjengelig stoff om Røyken Kirke, og alle tilsvarende kirker på Østlandet, har jeg kommet til følgende:

I slutten av 1600-tallet ble det bygget en rekke gravkammer i tilslutning til

kirkene. Disse ble «sponset» av prester eller familier som hadde midler å avse. For Røyken Kirke var det presten Peder Kielsbeck som bekostet et sakristi til kirken mot at han fikk gravkammer under gulvet. Sakristiet var et lite bygg på ca 4,5 x 4,5 m med et gravkammer under på ca 3 x 3 m innvendig med takhøyde på ca 1,7 m. Dette sakristi stod ferdig ca. 1688. Allerede i 1704, etter bare 16 år, var byggverket så dårlig at det måtte bygges opp på ny. Det er lite sannsynlig at et så «skrøpelig» bygg skulle ha hatt en dør som har holdt seg så godt. Derfor må det være i sakristiet som ble bygget i 1704 at døren har stått. Dette bygg stod helt til 1859 før det ble erstattet av et nytt bygg. Det virker også sannsynlig at man i 1859 kanskje kunne ta vare på en gammel rar dør?

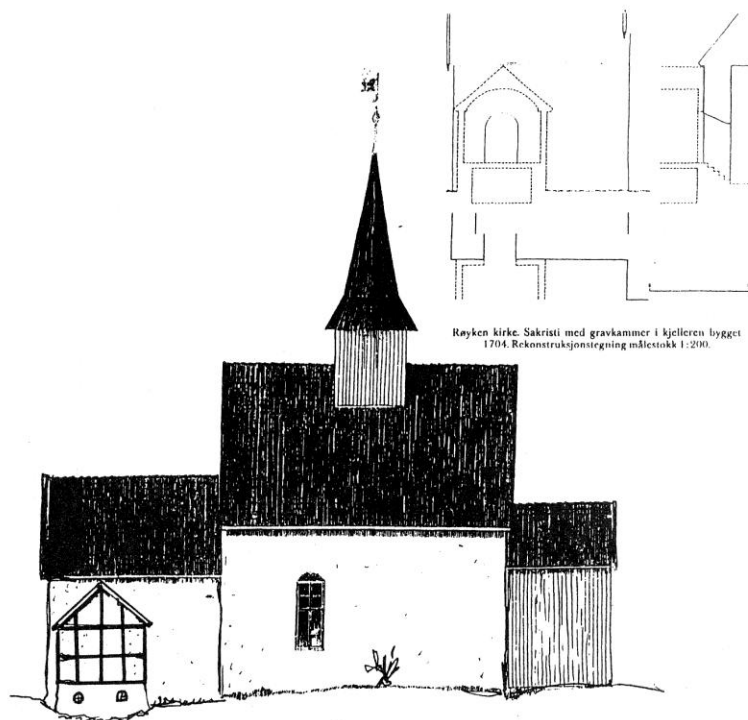
Sakristiene etter 1859, (det er to stykker), inneholdt ikke gravkammer, slik at døren ikke kan være fra disse.

Sakristiet som ble bygget i 1704 skal i følge beskrivelsen ha vært noenlunde like stort som forgjengeren, altså samme mål som ovenfor. Gravkammeret var 3 x 3 m, 1,7 m høyt. Hvordan kan døren inn til kammeret ha vært ca 1,9 m bred og 2,22 m høy? Det kan selvfølgelig ha vært en «luredør» som utvendig så stor og fin ut. Målene på døren er slik at buen på døren kan ha vært pynt over taket i kammeret. Det må dessuten ha vært en varedør utenfor, da døren er så godt bevart.

Jeg tror ikke døren har vært brukt på denne måten. En mer sannsynlig løsning er det vi ser fra Tanum kirke. I denne kirke er det gravkammer fra omtrent samme tid. Her går det trapp opp fra koret og inn i sakristiet.

Gulvet i sakristiet har ligget ca 1,0 m høyere enn i kirken. Trappen skal enda være synlig, og det skal være dekorasjoner igjen i det gamle trappeløpet. Kan kanskje disse dekorasjonene stemme med døren?

Åpningen i muren, etter gamle opp-

Røyken kirke. Sakristi med gravkammer i kjelleren bygget 1704. Rekonstruksjonstegning målestokk 1:200.

målinger, stemmer med størrelsen på døren. Etter hengslingen har den «pene» siden vendt inn mot koret, og knoklene inn mot sakristiet.

Selve inngangen til gravkammeret har vært gjennom luke i gulvet. I Tanum og Hurum skal det finnes slike løsninger.

Jeg har forsøkt å konstruere en tegning av kirken med påbygg. Påbygget skal ha vært utmurt bindingsverk som tegningen viser. Våpenhuset skal vistnok ha vært i samme byggeteknikk, men på min kopi er våpenhuset fra ca. 1880. Utgaven før det som står idag."

Premiekonkurranse 34

I en periode på 40 år fra 1857 til 1897 ble det døpt ca. 3900 barn i Røyken kirke. Vi gjør nå en liten vri på den tradisjonelle premiekonkurransen her i Bygdemagasinet og spør:

Hva tror du var de vanligste navnene på dåpsbarna på denne tiden?

- for gutter
- for jenter

Sammensatte navn som f.eks. Anne Kristine regnes som to navn.

Svaret må være redaksjonen i hende senest i løpet av januar 1998.

Lokalhistorieprosjekt på Røyken videregående skole

I samarbeid med Maria Selvik som har en prosjektstilling ved Sementmuseet, har 3.klassene ved RVS sammen med sine historielærere gjennomført et lokalhistorieprosjekt om sementfabrikken på Slemmestad. Vi trykker her et kort utdrag fra en oppgave skrevet av Kjetil Torper, Therese Kuvik, Morthen Qvist Eriksen og Martin Hartmann fra klasse 3AØD. Deres problemstilling har gått ut på å undersøke boligforholda for de ansatte på fabrikken, sett i forhold til deres sosiale stilling, og de har brukt både skriftlige og muntlige kilder. I dette utdraget får vi vite noen om boligforholda til ledelsen ved fabrikken.

Nedre Slemmestad gård

Det var her de første direktørene for sementfabrikken bodde. Gården var bygd i sveitserstil. Hovedbygningen hadde tre etasjer og var tregul. Nedre Slemmestad gård var en meget fasjonabel gård, hvor herskapet faktisk hadde guvernante, som som veldig godt illustrer hvilken plass ledelsen for en slik type bedrift hadde i samfunnet. Gården var utstyrt med en nydelig hage, i ekte italiensk stil, og naturligvis med egen gartner. Tre tennisbaner var også en selvfølgelighet. Beliggenheten passet også godt til huset, med god utsikt over Oslofjorden. Gården var plassert helt ytterst ved det som kalles Odden. Dessverre eksisterer ikke denne gården i dag.

Store Slemmestad gård

Til å begynne med bestod Slemmestad av tre virkelig store gårder: Store- og Nedre Slemmestad samt Slemmestad Øgården. Hovedbygningen til Store Slemmestad

står fortsatt i dag på høyden like ved Heimannsåsen, og på dette stedet har det trolig vært bosetning siden 1500-tallet. Og på den tiden sementfabrikken hadde sin storhetstid var ikke dette stedet for noen vanlig arbeiderbolig, noe som også bekreftes av beliggenheten. Gården ligger høyere opp enn samtlige arbeiderboliger, og det er ikke vanskelig å forstå hvorfor dette ble bolig for de med litt status innenfor fabrikken. Huset var, ifølge vår kilde, Mette Marum, trolig driftsingeniør-bolig i lengre tid, men senere rundt 50-tallet ble den delt inn i to boliger. Mette Marum som også kan fortelle at huset har vært eid av fabrikken, driver i dag med oppussing og restaurering av huset som hun var med på å overta for to år siden.

Direktør Tischbein

Når man skal nevne en direktør for Christiania Portland Cementfabrikk så er det stort sett direktør Tischbeins navn som kommer opp. I 1940 ble det bygd et hus til Tischbein og hans kone. Det bygde man på Nesset på Odden. Dette huset har i likhet med Nedre Slemmestad gård en nydelig utsikt over Oslofjorden. Huset ble bygd i mur, med et inngangsparti som er et slott verdig. Hagen står selvfølgelig i stil med huset, og inneholder naturligvis også tennisbane. Etter at Tischbein flyttet ut, ble huset brukt som konferansesenter for bedriften. I dag brukes det som hovedbase for S. Transeth, som importerer Gant til Norge.